

Vuoden karjalainen pitäjä- ja kyläkirja 2020

Martti Talja, liittovaltuuston varapuheenjohtaja

Karjalan Liiton toiminnanjohtaja Pertti Hakanen antoi mielenkiintoisen tehtävän. Valita vuoden karjalainen pitäjä- ja kyläkirja. Kun sain nuo kuusi ehdokaskirjaa käteeni, huomasin tehtävän vaativuuden. Hyvällä omalla tunnolla olisin voinut valita minkä hyvänsä näistä laadukkaista kirjoista palkitsemisen kohteeksi.

Valinnassani näkyy varmasti valitsijan arvomaailma ja mielenkiinnon kohde karjalaisessa kulttuurissa ja sen säilyttämisessä. Kaikista kirjoista huokuu kirjoittajien ylpeys karjalaisista juurista ja halu siirtää oman asuinpaikan kulttuurin ja elämäntavan helmet seuraaville sukupolville. Kysymys on kulttuurimaiseman säilyttämisestä sen laajassa merkityksessä – fyysinen maisema rakennuksineen, ihmiset henkilöhistorioineen ja tapahtuva tekeminen yhdessä.

Tähän siirtämiseen ja säilyttämiseen liittyy riski, annammeko kulttuurille ja ilmentymille mahdollisuuden uusiutua ja kehittyä yhteiskunnan ja kulttuurin muuntumista seuraten. Sanoitammeko kertomamme tärkeää historiamme ja sen kuvaukset nykyihmiselle ymmärrettävällä tavalla. Itse pohdin, ovatko jäsenyhteisöjemme toimintatavat ajasta jälkeenjääneitä ja yli-ikäisiä houkuttelemaan nuoria mukaan toimintaamme.

No palkittavan kirjan valintaan. Esittelen aluksi lyhyesti kirjat saamani luettelon mukaisessa järjestyksessä.

Mälkölä mielessä, toimittanut Aaro Pekonen, Äyräpään pitäjä, Mälkölän kylä

Mälkölä oli vuonna 1926 syntyneen Äyräpään pitäjän kylä. On mielenkiintoista, että Äyräpään kihlakunta on mainittu tärkeänä hallintoalueena kautta vuosisatojen samannimisen pitäjän perustettua vasta vajaa sata vuotta sitten. Kirja sisältää tarinoita kylästä ja sen asukkaista aina 1800-luvun viime vuosikymmeniltä 1940-luvulle lähtemisen hetkeen. Arkiset askareet, juhlahetket, ilot ja surut sekä evakkomatkojen koskettavat tarinat tuovat luoksemme hetket, joita äidit, isät ja isovanhemmat ovat kokeneet.

Ollos iäti muistetut – Suistamon ja Soanlahden pyhäköiden ja hautausmaiden historiaa, Olavi Kyyrönen, Suistamo ja Soanlahti

Kirjan nimen mukaisesti on kirjaan taltioitu Suistamon ortodoksisen ja Soanlahden evankelisluterilaisen seurakunnan hautausmaista ja pyhäköistä sijaintipaikat karttakoordinaattitiedoin. Seurakuntien jäsenet kattoivat ristiin molemmat pitäjät ja osia vanhasta Impilahdesta. Hautausmaiden tunnistetut vainajien haudat on varustettu nimitiedoin, kuvin ja koordinaatein. Näiden avulla moni löytää vielä tulevaisuudessa omaistensa nykyisen leposijan.

Kirjan kirjoittajan henkilökohtainen panos kirjan aineiston taltiointiin ja kirjoittamiseen on ollut keskeinen. Kirja antaa matkaajalle maiseman muutoksen kestävän pysyvän tiedon meille tärkeiden pyhien paikkojen sijainnista. Kirja on oiva esimerkki meille muille, miten esivanhempiemme elämään liittyvät muutkin paikkatiedot tulee siirtää tuleville sukupolville.

Wiipurin matka 1900 ja Seminaarista paluu 1906, Saara Finni, Antrea ja Viipuri

Kirjassa pääsemme 8-vuotiaan Maria Liisan ensimmäiselle markkinamatkalle viikkoa ennen juhannusta Viipuriin vuonna 1900 yhdessä isänsä Antin kanssa. Matka tehdään Antrean Kaukolan kylästä hevosvetoisilla roskilla, kaksiakselisilla kuormakärryillä. Antti oli tehnyt saman myyntimatkan kuten monet Viipuria ympäröivän maaseudun talolliset vähintään kerran kuussa ikänsä aikana. Markkinoilla käynti oli

käyttörahan tärkeä ansaintakeino. Matkaan lähdettiin perjantaina ennen puoltapäivää, yövyttiin lhantalassa Vakkilaisen kestiekivarissa. Lauantai -aamuna piti olla torilla avausaikaan klo 7 mennessä. Tällöin tulivat tärkeimmät asiakkaat, mm. ravintoloiden ostajat hakamaan viikonlopun lihat. Antilla oli mukana teurastettu vasikka, joka teki heti kauppansa. Kannanmunat ja voi menivät kanta-asiakkaille hyvin kaupaksi. Maria Liisa kävi ostamassa Punaisenlähteen torilta mieleisensä kukkaniekan päälinaan myymillään matkalla poimituilla luonnonkukilla. Kotona Tiaisella oltiin myöhään lauantai-iltana.

Kirja on totuuspohjainen ja pohjautuu kirjoittajan äidin omaan lyhyeen muistelmakirjoitukseen ja kirjoittajan syventäviin haastatteluihin. Kirjan yhtenä vaikuttimena oli Lapsuuteni Karjala – kirjoituskilpailu.

Muistojen Terijoki elää Teri-säätiössä - Teri-säätiön 70 vuotta, Kristiina Ijäs ja työryhmä, Terijoki

Terijoki oli ensimmäisten suomalaisten kuntien joukossa, jotka ottivat vastaan Neuvostoliiton hyökkäyksen 30.11.1939. Kunnasta oli taistellen luovuttava reilussa vuorokaudessa. Terijokelaiset eivät päässeet palaamaan kotiseudulle enää jatkosodan aikana, koska kunta oli sotatoimialuetta.

Teri-säätiön 70-vuotisen toiminnan kuvaus on monipuolinen ja mukaansa tempaava. Säätiön toiminta on ollut vilkasta ja idearikasta. Yhteydenpito Zelenegorskin kaupungin johtoon on mahdollistanut terijokelaisille pyhien paikkojen säilyttämisen ja entistämisen. Matkaopaskoulutus on auttanut jakamaan paikallistietoutta nykypolville. Kruununjakokivenä kirjassa käydään seikkaperäisesti läpi Stenbäckin suunnitteleman kirkon kunnostus. Säätiö osuus ei ole ollut vähäinen. Kirkon korjausta toteutti Terijoen kirkon tukiryhmä keräten huomattavia materiaalilahjoituksia.

Kivennavan Tenho, toimittanut Seppo Sokka, Kivennapa

Kirja on minämuotoinen henkilökuva Tenho Sokasta, Rajajoen läheisyydessä Kivennavan Tammiselässä vuonna 1922 syntyneestä talollisen pojasta. Mainilaan oli matkaa vain kivenheitto. Sedän murha Rajajoella oli traaginen tapahtuma. Kirja antaa hyvän kuvan kylän elämästä ja ihmisten vuorovaikutusten merkityksestä, jonka sota rikkoon Tenhon ollessa 17-vuotias. Sotilaspoikana isänmaan puolustaminen tapahtui Summan pakkasissa. Jatkosodan alussa Sokka on mukana Aunuksen valtauksessa. Asevelvollisuuden suorittamisen jälkeen sota jatkuu Pajarin joukoissa lähellä kotia, Sormenkärjen kuuluisassa tukikohdassa. Sodan jälkeen perustetaan perhe Kukkolan tilalle Jämsään. Edelleen elämää kantaa yhteys sukuun ja elämän mukanaan tuomiin ystävyysuhteisiin. Soka kahdessa matkassa kotiseudulle on sodan käyneen rohkeutta ja kaipuuta kotiseudulle.

Niiko enne Räisäläs – Ollaan yhes, toimituskunta, Räisälä

”Niin paljon häipyy, muistoja Karjalasta. Niin paljon häipyy, vanhempain lähtiessä”. Nämä Anni Porenteen runon sanat kirjan takakannessa kuvastavat hyvin meidän karjalaisten suhdetta Menetettyyn Karjalaan.

Kirja on Pääkaupungin Räisäläiset ry:n 65-vuotinen muistokirja. Kirja alkaa pitäjän kansallisten vaikuttajien Theodor Schvindt'n ja Juho Lallukan henkilökuvilla ja siirtyy muiden keskeisten räisäläläisten henkilökuviin. Kylien kuvaukset ovat minämuotoisia, niissä asuneiden muistikuvia henkilöistä, maisemista, taloista ja tapahtumista. Lopussa on yhdistyksen lyhyt historia. Kirja täydentää muistikuvia menetetyistä mahtipitäjistä ja sen ihmisistä.

Vuoden 2020 karjalainen pitäjä- ja kyläkirja

Valintani kohdistuu Saara Finnin kirjoittamaan Wiipurin matka 1900 ja Seminaarista paluu 1906 kirjaan. Kirja on osittain fiktiivinen, mutta kerronnan takana on kuitenkin oikeat tapahtumat. Kirja kertoo 8-vuotiaan Maria Liisan ensimmäisestä Wiipurin suuntautuneesta markkinamatkasta isänsä Antin kanssa. Vuonna 1851 syntynyt Antti oli tehnyt tuon matkan vähintään kerran kuukaudessa. Isä Antti, kylän seppä on ihmisläheinen, seurallinen ja oiva muistaja. Hän ehtii kertoa kuuntelunhaluiselle tyttärelleen

vuosikymmenten ajalta kertyneet matkan maisemiin liittyvät yksityiskohdat – talot, ihmiset ja niihin liittyvät tapahtumat mielenkiintoisella tavalla. Viipurista kehityksestä linnoituskaupungista maakunnan liike-elämän kehdoiksi saa hyvän kuvan. Kirja on täynnä yksityiskohtaisia kertomuksia ihmisten elämästä ja työtavoista. Liistekatiskan ja hapanharmaan teko onnistuu kirjan ohjein. Kuukaupin ylitys soutilautalla on mielenkiintoinen historiallinen yksityiskohta ennen vaijerilauttaa tai siltaa. Kirja kertoo Antrean historian tallentajan viipurilaisen Antti Rahkosen ja noskualaisen Suomen kirjastojen isä Juho Pynnisen elämän liitoskohdista. Luonto lintuineen ja kasveineen saa oman arvonsa. Ihmisen suhde luontoon oli läheinen ja elettiin luonnon ehdoilla.

Seminaarista paluu on lyhyt novelli Antin veljen Antti Nurmiraanan (ent. Finni) paluusta Sortavalan seminaarista lukuvuoden päätteeksi. Opiskelua on jäljellä kaksi vuotta. Antti oli perheen ensimmäinen kansakoulun käynyt. Matkalla Antti poikkeaa Antrean vuonna 1873 aloittaneen kansakoulun ensimmäisen opettajan, eläkkeelle siirtyneen Johannes Putkosen luona. Opetustyönsä ohella Putkonen viljeli maata ja myllytti kyläläisten viljat ja päreet valmistuivat hänen höylällään. Putkonen oli opettajana ja monialayrittäjänä osaltaan uuden ajan tuoja Antreaan.

Valintani pääsyy oli kirjan kieli. Se on pääosin kirjoitettu Antreassa käytetyllä murteella. Kirja säilyttää meille nykypolville vanhaa puhuttua käyttökieltä erityissanastoineen. Murteen käyttö vuorottelee kirjakielen kanssa sujuvasti. Kirjoittaja on tarkistuttanut murreasanastonsa alueen murteen tuntijoilla. Käytetty sanasto ja sen taivutus vaihtelivat pitäjittäin.

Kirjan arvoa lisää laajan lähdeaineiston ilmoittaminen. Haastattelujen määrä on suuri ja keskeiset tiedonantajat mainitaan nimeltä. Kirja on oiva esimerkki perinteen keruuseen liittyvien hankkeiden ja kilpailujen merkityksestä. Kirjan tekemisen innoitus perustuu Lapsuuteni Karjala -kirjoituskilpailuun.